

Anna Jaeschke *

RYNEK PRACY W WOJEWÓDZTWIE MIEJSKIM ŁÓDZKIM
(LATA 1976-1980)

Podaż pracy w województwie miejskim łódzkim

Pojęcie "rynek pracy" ma podwójne znaczenie. Z jednej strony jest to całokształt stosunków zachodzących między podażą a popytem pracy, ich wielkością i strukturą oraz związków jakościowych. Jednocześnie, w znaczeniu dosłownym, stanowi obszar, na którym następuje kontakt między zakładami przedstawiającymi oferty pracy oraz osobami jej poszukującymi¹.

Na podaż pracy oddziałują czynniki demograficzne, ekonomiczne oraz socjalne². Najbardziej wymiernymi z nich są czynniki demograficzne. Wpływ tej grupy czynników można określić za pomocą szeregu wskaźników takich jak: ruch naturalny ludności, ruch migracyjny, aktywność zawodowa itp. Znajomość wskaźników demograficznych pozwala na ustalenie liczby ludności w wieku produkcyjnym czyli potencjalnych zasobów siły roboczej.

W latach 1976-1979 w województwie miejskim łódzkim przyrost

---

* Mgr, asystent w Zakładzie Planowania i Polityki Ekonomicznej Instytutu Polityki Regionalnej UŁ.

¹ Na temat rynku pracy piszą m. in.: L. Sobczak, Rynek pracy w Polsce Ludowej, Warszawa 1971; M. Olędzki, Polityka zatrudnienia, Warszawa 1978; J. Pietrucha, Programowanie zatrudnienia w gospodarce socjalistycznej. Teoria-metody-zastosowanie, Katowice 1971; M. Lisiecki, Rynek pracy Łodzi w latach 1960-1970, "Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego" 1973, ser. III, z. 40.

² J. Pajestka, Determinanty postępu. Czynniki i współzależności rozwoju społeczno-gospodarczego, Warszawa 1975.

ludności w wieku produkcyjnym wyniósł 22,1 tys. osób. Był on mniejszy o 32,2 tys. osób niż w latach 1971-1975³. Główną przyczyną wystąpienia tego zjawiska był niski wskaźnik przyrostu naturalnego ludności w latach 1958-1962.

Dla potrzeb polityki zatrudnienia i rynku pracy istotne jest określenie realnych zasobów siły roboczej. Istnieje bowiem pewna grupa ludności w wieku produkcyjnym nie podejmująca pracy. Wśród metod określania realnych zasobów siły roboczej praktycznie wykorzystywana jest metoda oparta na współczynnikach aktywności zawodowej w różnych grupach wieku⁴.

Zapoczątkowany po 1975 r. proces obniżania się przyrostów liczby ludności w wieku produkcyjnym w województwie miejskim łódzkim wpłynął w znacznym stopniu na kształtowanie się realnych zasobów siły roboczej. Według danych zawartych w bilansie siły roboczej województwa, realne zasoby siły roboczej na koniec 1979 r. wynosiły 602,8 tys. osób i były w stosunku do 1975 r. mniejsze o 21,4 tys. osób, czyli o 3,5%. Ubytek ten miał miejsce zarówno wśród mężczyzn (3,2%), jak i kobiet (3,7%).

Główną przyczyną zmniejszania się realnych zasobów siły roboczej było obniżenie aktywności zawodowej ludności. Szczególnej ostrości zjawisko to nabrało w skrajnych grupach wieku zarówno kobiet, jak i mężczyzn. Obniżenie się wskaźników aktywności zawodowej w grupie wieku 15-24 lata wynikało w głównej mierze ze wzrostu odsetka młodzieży objętej nauką w szkołach średnich, policealnych i wyższych. Ponadto wystąpił w ostatnich latach wzrost odsetka młodzieży pozostającej poza pracą.

Natomiast zmiany w poziomie aktywności zawodowej wśród osób w wieku przedemerytalnym i emerytalnym spowodowane były możliwością wcześniejszego przejścia na emeryturę. Ubytek naturalny zatrudnienia w wyniku przejścia na emeryturę wyniósł w 1979 r. 22,2 tys. osób, podczas gdy w 1976 r. tylko 12,1 tys. osób⁵.

---

³ Dane z Bilansu siły roboczej 1976-1980, Wojewódzka Komisja Planowania w Łodzi.

⁴ M. K a b a j, Elementy pełnego i racjonalnego zatrudnienia w gospodarce socjalistycznej, Warszawa 1972, s. 15.

⁵ Ocena efektywności zatrudnienia, rezerw zasobów pracy oraz wydajności pracy w województwie miejskim łódzkim, Łódź 1980.

Jednocześnie w badanym okresie znaczna liczba kobiet skorzystała z bezpłatnego urlopu z tytułu opieki nad małym dzieckiem. Na skalę tego zjawiska wpłynęło szereg przyczyn, z których najważniejszą był obserwowany od 1975 r. wzrost urodzeń. Liczba kobiet korzystających z bezpłatnego urlopu wynosiła w 1978 r. 13,1 tys. (w 1975 r. tylko 8,3 tys.).

Drugą istotną przyczyną powodującą obniżanie się przyrostów zasobów siły roboczej był szybki rozwój gospodarczy sąsiednich województw, zwłaszcza bełchatowskiego zagłębia paliwowo-energetycznego, w wyniku którego nastąpiło ograniczenie dojazdów do pracy z tych terenów. Według danych Wojewódzkiej Komisji Planowania, saldo migracji wahałowej w 1975 r. wynosiło 15,9 tys. osób, a w 1979 r. 12,4 tys. osób.

Zmniejszenie się realnych zasobów siły roboczej znajduje odbicie w sprawozdaniach Wydziału Zatrudnienia i Spraw Socjalnych Łodzi, dotyczących liczby i struktury osób poszukujących pracy⁶. W ostatnich latach badanego okresu znacznie zmalała liczba osób zarejestrowanych w wydziale zatrudnienia i wyrażających chęć podjęcia pracy.

T a b e l a 1

Poszukujący pracy według grup pracowniczych i płci
w województwie miejskim łódzkim w latach 1976-1980
(stany średnie w roku)

Rok	Robotnicy wykwalifikowani		Robotnicy niewykwalifikowani		Pracownicy na sta- nowiskach nierobo- tnicznych	
	mężczyźni	kobiety	mężczyźni	kobiety	mężczyźni	kobiety
1976	50	79	12	142	84	179
1977	61	103	23	193	78	199
1978	19	45	14	241	45	111
1979	12	52	5	84	42	112
1980	3	24	9	83	25	46

Ź r ó d ł o: Wyliczenia własne na podstawie sprawozdań Wydziału Zatrudnienia i Spraw Socjalnych.

⁶ Ilustrując tendencje rysujące się na rynku pracy danymi zawartymi w sprawozdaniach statystycznych wydziału zatrudnienia należy wnieść pewne zastrzeżenia. Przy dokonywaniu wyliczeń zasto-

Tabela 2

Struktura poszukujących pracy według grup pracowniczych i płci
lata 1976-1980 (w %)

Rok	Robotnicy wykwalifikowani		Robotnicy niewykwalifikowani		Pracownicy na sta- nowiskach nierobo- tnicznych	
	mężczyźni	kobiety	mężczyźni	kobiety	mężczyźni	kobiety
1976	38,7	61,3	7,8	92,2	32,7	67,3
1977	37,2	62,8	10,6	89,4	28,1	71,9
1978	29,6	70,4	5,5	94,5	28,8	71,2
1979	18,7	81,3	5,6	94,4	27,3	72,7
1980	11,1	88,9	9,7	90,3	35,2	64,8

Źródło: Wyliczenia na podstawie tab. 1.

Tabela 3

Dynamika poszukujących pracy według grup pracowniczych i płci
w latach 1976-1980. Indeksy łańcuchowe
(rok poprzedni = 100)

Rok	Robotnicy wykwalifikowani			Robotnicy niewykwalifikowani			Pracownicy na stanowiskach nierobotniczych		
	O	M	K	O	M	K	O	M	K
1977	127,1	122,0	130,3	140,2	191,6	135,9	107,8	92,9	115,0
1978	39,0	31,1	47,7	118,1	60,9	124,9	56,3	57,7	55,8
1979	100,0	63,2	115,5	39,9	35,7	34,8	98,7	93,3	100,9
1980	42,1	25,0	46,1	103,4	180,1	98,8	46,1	59,5	41,1

O - ogółem, M - mężczyźni, K - kobiety.

Źródło: Wyliczeń dokonano na podstawie tab. 1.

sowano podstawową miarę równowagi na rynku pracy, tj. wskaźnik określający stosunek liczby poszukujących pracy do liczby wolnych miejsc pracy. Liczba wolnych miejsc pracy jest wielkością prawdziwą ze względu na obowiązek składania zapotrzebowań przez zakłady pracy, natomiast liczba poszukujących pracy nie stanowi wielkości realnej. Wiąże się to z faktem, iż rejestracja pośrednictwa pracy nie obejmuje wszystkich osób poszukujących pracy oraz z istnieniem szerokich możliwości poszukiwania pracy z pominięciem organów pośrednictwa pracy. Dlatego też wskaźnik ten nie pokazuje skali omawianych zjawisk, a jedynie ich tendencje.

Przy ogólnej tendencji malejącej nastąpiło w ostatnim roku badanego okresu wyraźne zmniejszenie liczby mężczyzn poszukujących pracy. Wydaje się, iż powodem zaistniałej sytuacji był wysoki ubytek męskiej siły roboczej w gospodarce województwa a także wzrost liczby mężczyzn pozostających poza pracą. Ponadto znaczna ich liczba znajdowała zatrudnienie poza gospodarką społeczną. Zjawisko zmniejszania się liczby mężczyzn poszukujących pracy szczególnie ostro zarysowało się w grupie robotników wykwalifikowanych.

Stan przewagi kobiet, zwłaszcza bez kwalifikacji, poszukujących pracy w województwie miejskim łódzkim utrzymywał się w całym przedziale badanego okresu.

Popyt na siłę roboczą w województwie miejskim łódzkim

Popyt na pracę zależy od przyrostu nowych miejsc pracy oraz od ruchu zatrudnionych. Na przyrost miejsc pracy wpływ ma przede wszystkim wielkość i struktura nakładów inwestycyjnych. Na wielkość ruchu zatrudnionych wpływają tzw. ubytki naturalne, na które składają się: zgony, inwalidztwo, odejścia na emeryturę i urlopy bezpłatne z tytułu opieki nad małym dzieckiem oraz zwolnienia na wniosek zakładu pracy lub pracownika.

Lata siedemdziesiąte w województwie charakteryzowały się znacznym przyspieszeniem tempa rozbudowy i modernizacji potencjału gospodarczego. Nastąpił widoczny przyrost nowych miejsc pracy, wybudowano ponad pięćdziesiąt nowych zakładów przemysłowych⁷. Inwestycje te pozwoliły wchłonąć znaczne zasoby siły roboczej, pochodzące z tzw. wyżu demograficznego. W miarę upływu czasu następowało ograniczanie nowych inwestycji. Popyt na siłę roboczą, który wynikał początkowo przede wszystkim z przyrostu nowych miejsc pracy, w późniejszym okresie miał swoje źródło w ruchu zatrudnionych, a więc we wspomnianych już odejściach na emeryturę i urlopowach macierzyńskich, ubytku naturalnym oraz w nadmiernej fluktuacji.

⁷ Województwo miejskie łódzkie. Monografia. Zarys dziejów, obraz współczesny, perspektywy rozwoju, Łódź 1981, s. 296, 332.

Łączny ubytek zatrudnienia, stanowiący sumę ubytku naturalnego i przyrostu liczby kobiet korzystających z bezpłatnego urlopu, wyniósł w 1979 r. 18,8 tys. osób i był wyższy od ubytku obserwowanego w 1977 r. o 2,6 tys. osób, czyli o 16%.

Znaczne wzmoczenie ruchu zatrudnionych było między innymi przyczyną wzrostu zapotrzebowań na pracowników zgłaszanych przez zakłady pracy.

T a b e l a 4

Wolne miejsca pracy w województwie miejskim łódzkim,
lata 1976-1980 (przeciętnie w roku)

Rok		Liczba miejsc	Wskaźniki struktury (w %)	Wskaźniki dynamiki (1975 = 100)
1975	O	3 181	100,0	100,0
	M	1 924	60,5	100,0
	K	1 257	39,5	100,0
1976	O	3 661	100,0	115,1
	M	2 335	63,7	121,4
	K	1 326	36,3	105,5
1977	O	5 099	100,0	160,3
	M	2 298	64,5	171,4
	K	1 801	35,5	143,3
1978	O	6 040	100,0	189,8
	M	3 933	65,0	204,4
	K	2 107	35,0	167,6
1979	O	9 297	100,0	292,3
	M	6 012	64,7	312,5
	K	3 285	35,3	261,3
1980	O	7 431	100,0	233,6
	M	4 839	65,1	251,5
	K	2 592	34,9	206,2

O - ogółem, M - mężczyźni, K - kobiety.

Ź r ó d ł o: Wyliczenia własne na podstawie sprawozdań Wydziału Zatrudnienia i Spraw Socjalnych.

W badanym okresie liczba wolnych miejsc pracy w województwie miejskim łódzkim wzrosła prawie trzykrotnie, przy czym wskaźnik dynamiki w 1980 r. wyniósł 233%. Największy przyrost nastąpił w 1977 r. Szybszy wzrost wskaźnika dynamiki wolnych miejsc pracy dla mężczyzn był wynikiem zmniejszania się liczby dojazdów do pracy w województwie oraz większego ruchu zatrudnionych mężczyzn. Na potwierdzenie tej tezy można podać współczynnik płynności w gospodarce społecznej. W 1978 r. dla mężczyzn wyniósł on 25,5%, podczas gdy dla kobiet tylko 14,5%.

Struktura wolnych miejsc pracy wskazuje na większe zapotrzebowanie na męską siłę roboczą, prawie dwie trzecie wszystkich wolnych miejsc pracy przeznaczonych było dla mężczyzn.

W analizowanym okresie interesujące zmiany nastąpiły również w strukturze popytu na pracę według grup pracowniczych.

T a b e l a 5

Wolne miejsca pracy według grup pracowniczych
w województwie miejskim łódzkim,
lata 1976-1980
(stany średnie w roku)

Rok	Robotnicy wykwalifikowani			Robotnicy niewykwalifikowani			Pracownicy na stanowiskach nierobotniczych		
	O	M	K	O	M	K	O	M	K
1976	1 844	1 402	442	1 495	779	716	372	154	168
1977	2 505	1 963	542	1 975	1 037	938	619	298	321
1978	2 721	2 174	574	2 762	1 488	1 274	560	273	287
1979	3 979	3 004	975	4 339	2 482	1 857	979	526	453
1980	2 851	2 143	707	3 999	2 385	1 614	583	320	263

O - ogółem, M - mężczyźni, K - kobiety.

Ź r ó d ł o: Wyliczenia własne na podstawie sprawozdań Wydziału Zatrudnienia i Spraw Socjalnych.

Do 1977 r. przeważał popyt na pracowników wykwalifikowanych, w następnym okresie dominowało zapotrzebowanie na robotników niewykwalifikowanych, które wzrastało w znacznym tempie. W grupie tych pracowników więcej wolnych miejsc pracy oczekiwało na męską siłę roboczą, co było związane z większą ruchliwością tej grupy. Ponadto ubytki w zatrudnieniu robotników niewykwalifiko-

wanych nie były rekompensowane przez nabór młodych pracowników ze względu na uciążliwość prac.

Rozpatrując strukturę zapotrzebowania na pracę według płci łatwo zauważyć, że największą rolę odgrywał w nim popyt na mężczyzn oraz na kobiety - robotnice niewykwalifikowane. Jednocześnie zapotrzebowanie na pracę mężczyzn zdecydowanie przeważało. W 1975 r. popyt na męską siłę roboczą był większy tylko w grupie robotników wykwalifikowanych, a w 1980 r. dominował już we wszystkich omawianych grupach.

Ze sprawozdań Wydziału Zatrudnienia i Spraw Socjalnych wynika, że znaczne zmiany nastąpiły w strukturze wolnych miejsc pracy według grup zawodowych robotników wykwalifikowanych. W pierwszych latach analizowanego okresu w grupie robotników wykwalifikowanych największy był popyt na pracę mężczyzn reprezentujących zawody budowlane (około 15% ogólnego zapotrzebowania na robotników tej grupy pracowniczej). W 1980 r. największy był popyt na robotników o zawodach: ślusarz, szlifierz, tokarz, mechanik urządzeń (około 20% zapotrzebowania). Wzrosło także zapotrzebowanie na pracowników o zawodach: tkacz, dziewiarz, szwacz i inni robotnicy przemysłu włókienniczego⁸. Biorąc pod uwagę, iż w województwie miejskim łódz-

T a b e l a 6

Relacja między popytem na robotników wykwalifikowanych i niewykwalifikowanych, lata 1976-1980
(wolne miejsca pracy dla robotników wykwalifikowanych = 100)

Rok	Wolne miejsca pracy dla robotników niewykwalifikowanych
1976	81,1
1977	78,8
1978	101,5
1979	109,1
1980	140,3

Ź r ó d ł o: Wyliczenia własne na podstawie tab. 5.

⁸ Dane zaczerpnięte zostały ze sprawozdań Zp-23 o stanie zarejestrowanych i wolnych miejsc pracy sporządzanych w Wydziale Zatrudnienia i Spraw Socjalnych.

kim dominuje przemysł lekki, niedobór robotników z przygotowaniem do zawodu włókienniczego stanowi poważny problem.

W ostatnich trzech latach omawianego okresu nastąpiła zmiana relacji wolnych miejsc pracy dla robotników niewykwalifikowanych i wykwalifikowanych. Liczba wolnych miejsc pracy dla robotników niewykwalifikowanych była znacznie większa niż dla robotników wykwalifikowanych.

Ocena sytuacji na rynku pracy
województwa miejskiego łódzkiego

Z przedstawionych danych wynika, że w latach 1976-1980 na rynku pracy województwa zaszło szereg istotnych zmian. Nastąpiło znaczne zmniejszenie realnych zasobów siły roboczej. Była to, obok ograniczenia dojazdów do pracy z terenów sąsiednich, najważniejsza przyczyna zmniejszenia stanu zatrudnienia w gospodarce województwa.

W analizowanym okresie w województwie miejskim łódzkim zarysowały się dwie przeciwstawne tendencje: wyraźny spadek liczby osób poszukujących pracy i wzrost zapotrzebowania na siłę roboczą. Miernikami charakteryzującymi stopień konfrontacji popytu i podaży siły roboczej są wskaźniki sytuacji na rynku

T a b e l a 7

Wskaźniki sytuacji na rynku pracy
województwa miejskiego łódzkiego, lata 1976-1980
(przeciętnie w roku)

Rok	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
1976	6,03	15,90	3,37
1977	7,75	20,30	3,63
1978	12,69	50,42	5,29
1979	30,28	100,20	13,30
1980	24,21	82,01	10,45

Ź r ó d ł o: Wyliczenia własne na podstawie sprawozdań Zp-20 Wydziału Zatrudnienia i Spraw Socjalnych.

pracy⁹. Oblicza się je jako stosunek wolnych miejsc pracy do liczby osób poszukujących pracy.

Poziom tych wskaźników odzwierciedlał stałe niedobory siły roboczej. W 1976 r. na jedną osobę poszukującą pracy przypadało 6 miejsc, a w 1979 r. aż 30,3 miejsca. W 1980 r. wskaźnik ten osiągnął wielkość 24,2. Wynikało to stąd, że w roku 1980 straciła moc prawną obowiązująca dotychczas ustawa o możliwości wcześniejszego przejścia na emeryturę. Skorzystało z niej wiele osób, stąd gwałtowny wzrost liczby wolnych miejsc pracy do roku 1979. W badanym okresie występowało także zróżnicowanie wskaźników według płci: wskaźniki te dla mężczyzn były znacznie wyższe niż dla kobiet. Jednocześnie tempo wzrostu wolnych miejsc pracy przypadających na jedną osobę poszukującą pracy było szybsze dla mężczyzn niż dla kobiet. Obraz wynikający z poziomu ogólnych wskaźników sytuacji na rynku pracy nie zawiera wszystkich występujących na nim dysproporcji. Dlatego niezbędne jest zbadanie zjawiska w układzie grup pracowniczych według płci.

T a b e l a 8

Wskaźniki sytuacji na rynku pracy województwa miejskiego łódzkiego według grup pracowniczych i płci, lata 1976-1980 (przeciętnie w roku)^a

Rok	Robotnicy wykwalifikowani			Robotnicy niewykwalifikowani			Pracownicy na stanowiskach nierobotniczych		
	O	M	K	O	M	K	O	M	K
1976	14,31	28,06	5,61	8,28	50,58	4,58	2,26	1,83	0,97
1977	15,85	35,69	5,26	9,35	47,74	5,08	2,23	3,83	1,60
1978	41,86	114,42	11,89	10,43	106,85	5,02	3,57	6,07	2,56
1979	59,88	250,50	18,77	47,29	484,40	21,27	6,40	12,52	4,08
1980	105,59	178,58	29,50	43,46	265,00	19,45	8,21	12,80	5,72

O - ogółem, M - mężczyźni, K - kobiety.

^a Liczba wolnych miejsc pracy przypadająca na 1 osobę poszukującą pracy.

Ź r ó d ł o: Wyliczenia własne na podstawie sprawozdań Wydziału Zatrudnienia i Spraw Socjalnych.

⁹ A R a j k i e w i c z, Polityka zatrudnienia a prognozowanie zmian w rozmieszczeniu sił wytwórczych, Warszawa 1965, s. 165.

Największe dysproporcje między popytem a podażą siły roboczej występowały w grupie robotników. Na jednego robotnika wykwalifikowanego przypadało kilkadziesiąt wolnych miejsc pracy. W badanych latach pogłębiły się również dysproporcje w grupie pracowników niewykwalifikowanych. Ponadto we wszystkich grupach pracowniczych wskaźniki sytuacji na rynku pracy były wyższe dla mężczyzn niż dla kobiet. Wśród poszukujących pracy największe możliwości mieli pracownicy niewykwalifikowani i to zarówno kobiety, jak i mężczyźni. Na przykład w 1979 r. na robotnika niewykwalifikowanego - mężczyznę czekało ponad czterysta wolnych miejsc pracy. W 1980 r. liczba tych miejsc spadła niemal o połowę, chociaż i tak pozostała znaczna. Przyczyn należy szukać we wspomnianym już zahamowaniu wcześniejszych przejść na emeryturę. Ponadto na zmniejszenie się liczby przypadków porzucania pracy bądź zwalniania się z zakładów rzutowała ogólna sytuacja społeczno-gospodarcza kraju powodująca obawy przed trudnościami ze znalezieniem nowego zajęcia.

Analizując sytuację na rynku pracy województwa miejskiego łódzkiego należy stwierdzić, iż podaż siły roboczej (liczba poszukujących pracy) tylko częściowo zaspokajała potrzeby zakładów. Mieliśmy w badanym okresie do czynienia z nadwyżkami wolnych miejsc pracy.

T a b e l a 9

Deficyt rynkowy siły roboczej w województwie miejskim łódzkim
lata 1976-1980
(stany średnie w roku)

Rok	Nadwyżka wolnych miejsc pracy		
	ogółem	dla mężczyzn	dla kobiet
1976	3 121	2 190	931
1977	4 441	3 136	1 305
1978	5 567	3 857	1 710
1979	8 989	6 052	2 937
1980	7 243	4 811	2 432

Ź r ó d ł o: Wyliczenia własne na podstawie tabel zamieszczonych w tekście.

Deficyt siły roboczej znacznie pogłębiał się, szczególnie ostrości zjawisko to nabrało w 1979 r. Nadwyżki wolnych miejsc pracy w stosunku do roku wyjściowego wzrosły niemal trzykrotnie, przy czym zdecydowana większość przeznaczona była dla mężczyzn. Nadwyżki wolnych miejsc pracy dla kobiet również rosły, lecz tempo tego wzrostu było słabsze. Z danych wynika, że głównym zjawiskiem dominującym na łódzkim rynku pracy w latach 1976-1980 był niedobór siły roboczej.

Działania na rzecz racjonalizacji gospodarki zasobami pracy

Występujący na łódzkim rynku pracy w latach 1976-1980 znaczny niedostatek siły roboczej stwarzał konieczność racjonalnego nią gospodarowania. Obowiązki wynikające z zasady racjonalizacji gospodarki zasobami pracy spoczywają na terenowych organach administracji państwowej, a głównie na Wydziale Zatrudnienia i Spraw Socjalnych. Podejmuje on działania mające na celu poprawę efektywności gospodarki siłą roboczą. Działania te zmierzają do: optymalizacji rozmieszczenia zasobów pracy między działy gospodarki narodowej dla poprawy struktury zatrudnienia, poprawy struktury kwalifikacyjnej zatrudnienia w zakładach przez celowe zatrudnianie absolwentów szkół, zapewnienia odpowiedniej liczby pracowników dla nowych zakładów oraz poprawy dyscypliny pracy i wykorzystania czasu pracy.

Za podstawowy instrument rozdziału zasobów siły roboczej między poszczególne działy gospodarki narodowej uznaje się roczne programy przyjęć do pracy. W programach tych na ogół plany zatrudnienia w przedsiębiorstwach przemysłowych ustalane były na poziomie niższym niż wykonanie w roku poprzednim. Zasada ta pozwoliła na stopniowe uzyskiwanie pożądanej struktury zatrudnienia, a więc zmniejszenie zatrudnienia w sferze produkcji materialnej w tych gałęziach, w których istniała możliwość podnoszenia wydajności pracy przez wprowadzanie postępu technicznego. Ograniczenie zatrudnienia w tych działach produkcyjnych umożliwiło jego wzrost w działach usługowych.

Przy niedoborze siły roboczej na rynku pracy znaczny problem dla polityki zatrudnienia stanowi kompletowanie załóg dla nowo powstałych zakładów. Do źródeł rekrutacji pracowników dla tych

Struktura zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej
województwa miejskiego łódzkiego
według głównych działów gospodarki, lata 1976-1978

Działy gospodarki	Przyrost lub zmniejszenie zasobów (w tys.)		Wskaźniki struktury według stanu na dzień 31 XII (w %)		
	1977	1978	1976	1977	1978
Przemysł	-0,2	-4,3	52,8	52,7	52,5
Budownictwo	-2,0	-1,5	9,7	9,3	9,1
Rolnictwo i leśnictwo	+0,1	-0,1	1,5	1,6	1,5
Działy usługowe	+0,7	+0,9	33,1	33,6	34,0
Pozostałe	0	-0,4	2,9	2,6	2,9

Ź r ó d ł o: Informacja Wydziału Zatrudnienia i Spraw Socjalnych za 1978 r.

obiektów zalicza się: źródła inwestora, terenowe miejscowe (dopływ absolwentów i przesunięcie pracowników), werbunek wojewódzki i międzywojewódzki¹⁰. Wobec braku rąk do pracy na lokalnym rynku pracy, a taka sytuacja występuje na terenie województwa miejskiego łódzkiego i przy ograniczeniu dojazdów z zewnątrz, zasięg tych źródeł ulega ograniczeniu. Ponadto w województwie dopływ absolwentów szkół do gospodarki nie rekompensuje ubytków naturalnych zatrudnienia. Stąd nabór do nowych zakładów musi odbywać się przez wygosparowanie rezerw z innych zakładów i dokonywanie przemieszczeń pracowników.

Do 1974 r. oddanie do użytku każdego nowego obiektu przemysłowego pociągało za sobą znaczne wzrosty zatrudnienia. Prowadzona od tego czasu polityka bezwzględnej egzekwowania efektów modernizacji umożliwiła uruchamianie nowych obiektów już bez ogólnego wzrostu zatrudnienia. Przykładem tego działania może być przemysł lekki. W 1976 r. osiągnięto tu zmniejszenie stanu zatrudnienia o 2,3 tys. osób przy zmniejszeniu zatrudnienia

¹⁰ Zarządzenie nr 39 Komisji Planowania przy Radzie Ministrów i Ministra Pracy, Płac i Spraw Socjalnych z dnia 14 X 1974 r. w sprawie przygotowania i kompletowania załóg dla nowo uruchamianych przemysłowych zakładów pracy (Dz. Urz. MPPiSS, nr 14, poz. 26).

przede wszystkim w zakładach modernizowanych. Zatrudnienie w zakładach nowych przemysłu lekkiego zwiększyło się o 2,7 tys. osób.

Innym działaniem na rzecz efektywnego gospodarowania czynnikiem ludzkim jest racjonalna gospodarka kadrami wysoko kwalifikowanymi oraz poprawa struktury kwalifikacyjnej zatrudnienia. Przy malejących przyrostach zasobów, poprawa jakości kadr stwarza możliwość lepszego wykorzystania maszyn i urządzeń, w które została wyposażona gospodarka województwa miejskiego łódzkiego w latach 1976-1980, a także usprawnienia organizacji pracy i podniesienia jej jakości. W 1979 r. w gospodarce uspołecznionej kraju przypadło na tysiąc zatrudnionych: 77 osób z wykształceniem wyższym, 203 osoby ze średnim zawodowym i policealnym, 64 osoby z wykształceniem średnim ogólnokształcącym, 229 osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym¹¹. Struktura zatrudnienia w województwie miejskim łódzkim według poziomu wykształcenia była korzystna w porównaniu ze średnią krajową.

T a b e l a 11

Struktura zatrudnienia w województwie miejskim łódzkim według poziomu wykształcenia. Rok 1975 i 1980

Rok	Liczba pracowników na 1000 zatrudnionych z wykształceniem				
	wyższym	średnim zawodowym	średnim ogólnokształcącym	zasadniczym zawodowym	podstawowym
1975	70	156	65	159	550
1980	82	191	71	180	476

Ź r ó d ł o: Gospodarka zasobami pracy w województwie miejskim łódzkim oraz główne zadania i kierunki polityki zatrudnienia do roku 1985, Łódź 1978, s. 6.

Biorąc pod uwagę specyfikę gospodarki województwa, do ujemnych zjawisk należy zaliczyć zbyt mały odsetek zatrudnionych, którzy posiadają wykształcenie zawodowe średnie lub zasadnicze. Często występowało zjawisko niezgodności poziomu i kierunku wykształcenia zatrudnionych z wymaganiem w wykonywanym zawodzie wykształceniem oraz między poziomem wykształcenia a zajmowanym

¹¹ Rocznik statystyczny 1980, Warszawa 1980.

stanowiskiem. Świadczyło to o nieprawidłowościach w gospodarowaniu kadrami kwalifikowanymi¹².

Do przedsięwzięć na rzecz racjonalizacji należy również zaliczyć działania w kierunku poprawy dyscypliny pracy i wykorzystania czasu pracy, zmniejszenia nadmiernej fluktuacji oraz wykrywania i zagospodarowywania rezerw zatrudnienia. Wykrywaniu rezerw służyły między innymi przeprowadzone w zakładach pracy przeglądy zatrudnienia. Efektem pierwszego, przeprowadzonego w grudniu 1974 r. były ujawnione nadwyżki zatrudnienia w wysokości około 5 tys. pracowników, w tym 1,1 tys. pracowników umysłowych. Następnym przeglądem zatrudnienia przeprowadzonym został w 1977 r. i obejmował pracowników administracji w następujących działach gospodarki narodowej: przemyśle, budownictwie, rolnictwie, transporcie, łączności, handlu i niematerialnych usługach komunalnych. Ujawniono nadwyżki zatrudnienia w wysokości 2,5% zatrudnionych w zarządach i administracji badanych jednostek.

Uwagi końcowe

Przedstawione działania zmierzające do poprawy sytuacji na rynku pracy były posunięciami celowymi w końcu lat siedemdziesiątych. Wraz z początkiem 1981 r. pojawiła się konieczność podjęcia nowych zadań przez terenowe służby zatrudnienia, związana z ogólną sytuacją społeczno-gospodarczą kraju.

Zadania te polegają na przeprowadzeniu racjonalnych przemieszczeń pracowników z uwagi na ograniczenie zatrudnienia w administracji państwowej, zmniejszenie programu inwestycyjnego, postulowane zmiany struktury działowej zatrudnienia na rzecz rolnictwa, przemysłu obsługującego rolnictwo i szeroko nojętych usług. W celu zapewnienia miejsc pracy dla absolwentów szkół dokonuje się przeniesień na emeryturę pracowników gospodarki społecznej, którzy są zatrudnieni mimo przekroczenia wieku emerytalnego oraz wprowadza się ułatwienia w przechodzeniu na

---

¹² M. Lisiecki, B. Nowakowska, M. Trippner, J. Wiśniewska, Wykorzystanie kadr kwalifikowanych w województwie miejskim łódzkim, "Studia i Materiały Rady Naukowej przy prezydencie miasta Łodzi" 1978, z. 10.

emeryturę dla pracowników, z którymi rozwiązany zostaje stosunek pracy¹³.

Nowe zadania Wydziału Zatrudnienia i Spraw Socjalnych wiążą się również ze stworzeniem systemu rekwalifikacji pracowników, polegającego na przygotowaniu systemu przeszkoleń, ułatwiającego pracownikom zwalnianym z dotychczasowych miejsc pracy zdobycie nowych kwalifikacji.

Anna Jaeschke

LABOUR MARKET IN LODZ URBAN ADMINISTRATIVE PROVINCE
(1976-1980)

The article discusses the situation in the labour market in Lodz administrative province over the years 1976-1980. The empirical foundation was provided by data contained in reports of the Employment and Welfare Department in Lodz.

The situation was assessed by means of a measure characterizing the degree of confrontation of demand (number of vacant jobs) and supply (number of job seekers) of labour. There was revealed a shortage of labour in the analyzed period and especially as regards skilled labour.

The next part of the article deals with actions undertaken by the local employment organ in order to ensure more effective use of labour resources in the situation of their declining increment.

---

¹³ Rządowy program przezwyciężania kryzysu oraz stabilizowania gospodarki kraju, Warszawa 1981, s. 47.